

บทที่ 2

การศึกษา เบ็ญงว เคราระหคัมภีร์โลกสัถฐานโชครคนคัณฐี

ประวัติ คัมภีร์ และประวัติผู้แต่ง

คัมภีร์โลกสัถฐานโชครคนคัณฐี เป็นคัมภีร์โลกศาสตร์ภาษาบาลีที่แต่ง เป็นคัมภีร์ประเภทคัณฐีเพียง เรื่อง เดียวในบรรดาคัมภีร์โลกศาสตร์ภาษาบาลี จำนวน 11 เรื่อง¹ ที่รู้จักกันดีในขณะนี้ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและสถานที่แต่ง สันนิษฐานว่าแต่งระหว่าง พ.ศ. 2063 - 2290 เพราะมีข้อความบางส่วนนำมาจากคัมภีร์จกกวาฬทีปนี ที่พระสิริมังคลาจารย์รจนานัน เมื่อ พ.ศ. 2063 และเพราะค้นฉบับตัวเขียนฉบับที่เก่าแก่ที่สุดฉบับหนึ่งคือ ฉบับทองทึบ หมายเลขทะเบียน 5483, 10117 และ 10652 ซึ่งมีความยาว 3 ผูก ระบุชื่อผู้จาร ปีที่จาร และสถานที่จารไว้ว่า พระมหาปณณังคเถระ เป็นผู้จาร เมื่อ พ.ศ. 2290 ที่วัดหนองหว้า เมืองเพชรบุรี ตรงกับรัชสมัยของ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2275-2301²

อนึ่ง คัมภีร์โลกสัถฐานโชครคนคัณฐีนี้ ไม่มีรายชื่อคัมภีร์ปรากฏในประวัติวรรณคดีบาลีสสมัยใด ไม่เป็นที่รู้จักกันในประเทศลังกาและพม่า ต้นฉบับของคัมภีร์มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย เท่าที่ตรวจสอบได้มี 21 ฉบับ มีลักษณะการแต่งบทนมัสการพระรัตนตรัย

¹สุภาพรรณ ณ บางช้าง, "วรรณกรรมโลกศาสตร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท" (เอกสารประกอบการประชุมเชิงวิชาการ ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8 กันยายน 2527), หน้า 5.

²ถนอม อานามวัฒน์และคณะ, ประวัติศาสตร์ไทย พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์, 2528), หน้า 162.

ตัวนวนร้อยแก้ว นับเป็นรูปแบบใหม่ในการแต่งบทกวีสกาการพระรัตนตรัย วรรณคดี
ที่แต่งในล้านนาล้วนประพันธ์บทกวีสกาการพระรัตนตรัย เป็นคาถาร้อยกรอง ดังนั้น
คัมภีร์โลกัณฐานไตรตรคนคัณฐีนี้ น่าจะมีใช้ผลงานที่แต่งในล้านนา น่าจะเป็นผลงานที่
แต่งในสมัยอยุธยาหรือราชกาลใดรัชกาลหนึ่งในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2063-2290

อีกอย่างหนึ่ง คัมภีร์โลกัณฐานไตรตรคนคัณฐีน่าจะแต่งในประเทศไทย เพราะ
ภาษาบาลีที่ใช้มีภาษาบาลีแบบไทยปะปนอยู่ และการเรียบเรียงคำเข้าประโยคไม่เคร่งครัด
เรื่องตำแหน่งของคำ อีกทั้งจากประวัติการสร้างคัมภีร์มีแค่สร้างในประเทศไทยเท่านั้น
คัมภีร์นี้ไม่เป็นที่รู้จักในพม่าและลังกา รายชื่อคัมภีร์ไม่ปรากฏในประวัติวรรณคดีสมัยใด ๆ
รูปแบบการแต่งบางส่วนได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์โลกัณฐีปทีปกสาร และเนื้อหาของคัมภีร์
ส่วนหนึ่งนำมาจากคัมภีร์จักกวางหทัยนิ จึงเชื่อว่าคัมภีร์นี้จะต้องแต่งหลังคัมภีร์จักกวางหทัยนิ
แน่นอน น่าจะอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2063 - 2290 และน่าจะเป็นผลงานของนักปราชญ์ใน
ราชสำนักหรือของพระเถระชาวอยุธยา ในพุทธศตวรรษที่ 23 เพราะสำนวนภาษาและ
วิธีการนำเสนอเนื้อหา เป็นรองคัมภีร์ฝ่ายลานนาไทยที่แต่งในยุคเดียวกัน เป็นอย่างมาก
และลักษณะการประพันธ์โดยเฉพาะบทกวีสกาการพระรัตนตรัยแตกต่างจากคัมภีร์ฝ่ายลานนาไทย
มาก กล่าวคือคัมภีร์โลกัณฐานไตรตรคนคัณฐีแต่งก่อนบทกวีสกาการพระรัตนตรัยเป็นบทร้อยแก้ว
นับว่าเป็นรูปแบบใหม่ของคัมภีร์ในสายเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าคัมภีร์นี้น่าจะแต่งในประเทศไทย
สมัยอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2063 - 2290 อย่างแน่นอน

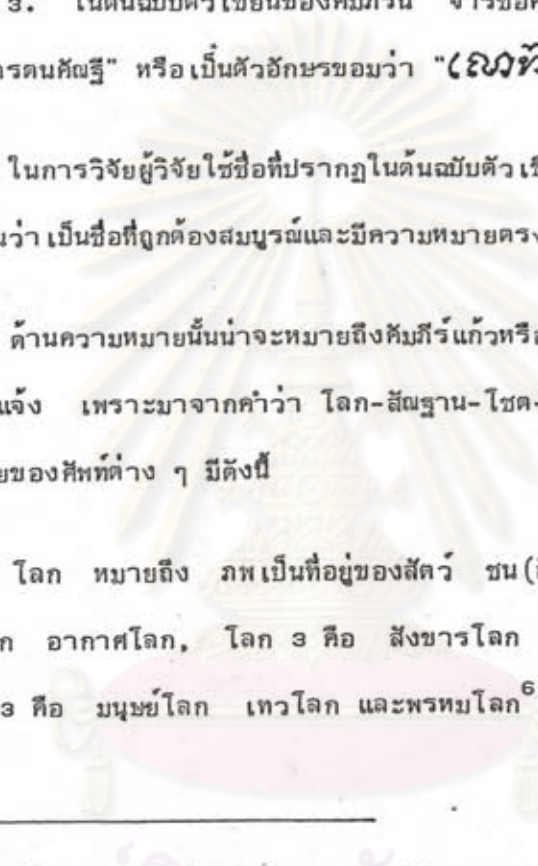
ชื่อคัมภีร์

ชื่อคัมภีร์โลกัณฐานไตรตรคนคัณฐีมีชื่อเรียกแตกต่างกัน 3 ชื่อ คือ

1. ในบาณฐีพระไตรปิฎกแพนภาษาขอมของกองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

เรียกชื่อคัมภีร์นี้ว่า "โลกสัตตฐานไตรตรณคัมภีร์"³

2. ในไตรภูมิโลกวินิจลยกถา ของ พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) ได้อ้างข้อความจากคัมภีร์นี้หลายตอน โดยเรียกชื่อคัมภีร์นี้ว่า "คัมภีร์โลกสัตตฐาน"⁴บ้าง "พระโลกสัตตฐาน"⁵ บ้าง

3. ในต้นฉบับตัวเขียนของคัมภีร์นี้ จารชื่อคัมภีร์ตรงกันทุกฉบับว่า "โลก-สัตตฐานไตรตรณคัมภีร์" หรือเป็นตัวอักษรขอมว่า "សោតិសត្តានត្រៃត្រណកម្មិ"

ในการวิจัยผู้วิจัยใช้ชื่อที่ปรากฏในต้นฉบับตัวเขียน คือ โลกสัตตฐานไตรตรณคัมภีร์ เพราะเห็นว่า เป็นชื่อที่ถูกต้องสมบูรณ์และมีความหมายตรงกับ เนื้อหามากกว่าชื่ออื่น

ด้านความหมายนั้นน่าจะหมายถึงคัมภีร์แก้วหรือคัมภีร์ที่ดีที่แสดงสัตตฐานของโลก อย่างแจ่มแจ้ง เพราะมาจากคำว่า โลก-สัตตฐาน-ไตร-ตรณ-คัมภีร์ ภาษามาสนัน ซึ่ง ความหมายของศัพท์ต่าง ๆ มีดังนี้

โลก หมายถึง ภพเป็นที่อยู่ของสัตว์ ชน(สัตว์โลก) คือ กามโลก สันขารโลก อากาศโลก, โลก 3 คือ สันขารโลก สัตว์โลก และอากาศโลก หรือโลก 3 คือ มนุษย์โลก เทวโลก และพรหมโลก⁶

³ กองหอสมุดแห่งชาติ, บายศรีพระไตรปิฎกแพนภษาขอมคธ (เอกสารอัดสำเนา มิถุนายน 2511) หน้า 20.

⁴ พระยาธรรมปรีชา(แก้ว), ไตรภูมิโลกวินิจลยกถา เล่ม 1 (กรุงเทพฯ: อรุณสภา, 2520), หน้า 176.

⁵ พระยาธรรมปรีชา(แก้ว), ไตรภูมิโลกวินิจลยกถา เล่ม 2, หน้า 71.

⁶ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, ปทานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2513), หน้า 665.

สัจฐาน หมายถึง สัจฐาน ทรวตตรง ลักษณะ ทำทาง และเครื่องหมาย⁷
 โชค หมายถึง รุ่งเรือง สว่าง ยัง ... ให้โชติช่วง มาจาก/ชุต
 แปลว่า ยัง...ให้โชติช่วง⁸

รัศนะ หมายถึง วัตถุที่ทำให้เกิดความยินดี แก้ว สิ่งที่ดี หรือรัศนะ⁹
 ศัณฐีหรือศัณฐี หมายถึง ขอ ข้อ เงื่อนหรือปล้อง¹⁰

เมื่อรวมความแล้ว โลกสัจฐานโชครคนศัณฐี แปลว่า ศัณฐีแก้วที่แสดงสัจฐาน
 ของโลกอย่างแจ่มแจ้ง หรือ ศัณฐีที่ดีที่แสดงลักษณะของโลกอย่างแจ่มแจ้ง

ลักษณะของคัมภีร์ประเภทศัณฐี

ความหมายและลักษณะของคัมภีร์ประเภทศัณฐีเป็นอย่างไร ยังไม่มีผู้ใดศึกษา
 ไว้อย่างแน่ชัด จึงเป็นเรื่องยากที่จะกล่าวถึงลักษณะและรูปแบบของคัมภีร์ประเภทศัณฐี
 ว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไร แต่อย่างก็ตามยังมีผู้กล่าวถึงคัมภีร์ประเภทนี้ไว้บ้าง ดังนี้

ลลิต เพชรไชย ได้อธิบายความหมายของศัณฐีไว้เป็นคำนำในผลงานปริวรรต
 คัมภีร์วิสุทธิมคคที่ปณี ของมูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ วัดสระเกษ เป็นการอธิบายความหมาย
 ของคัมภีร์ประเภทศัณฐี ตามความหมายเดิมในวรรณคดีดังกล่าวว่า

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 765.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 317.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 643.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 262.

คำว่า "คณฐี" มีกล่าวถึงในพระคัมภีร์วิสุทธิธรรมคัมภีร์
คตยภาค หน้า ๑ ว่า

ปริพฺจุฉา นาม ปาลิอุฏฺฐกถาทีสุ คณฐิปทอตุตฺตปท-
วินิจฺจยภถา

ที่ชื่อว่า ปริพฺจุฉา การสอบถาม ได้แก่ การกล่าว
คำวินิจฉัยคณฐีบทและอรรถบท ในพระบาลีและอรรถกถา
เป็นต้น

มหาภูทิกาวินิพฺยุตฺตคัมภีร์ อธิบายว่า

บทใดมีเนื้อความฟังเข้าใจได้ยาก บทนั้นชื่อว่า
คณฐีบท

บทใดมีเนื้อความฟังเข้าใจได้ยาก บทนั้นชื่อว่า
อรรถบท

การกล่าวคำตกลงโดยพิสดารแห่งอรรถที่จะฟัง
เข้าใจยาก ทั้งโดยเนื้อความและโดยอธิบาย ชื่อว่า
คณฐีบทอรรถบทวินิจฺจยภถา คือการกล่าวคำวินิจฉัย
แห่งคณฐีบทและอรรถบท

ในคัมภีร์อภิธานัมปทีปิกา อธิบายศัพท์คณฐีว่า
แปลว่า ช้อ ปล้อง ปม เงื่อน

ในคัมภีร์อภิธานัมปทีปิกาสุจิ อธิบายศัพท์คณฐีว่า
มาจาก ค ฐา

ค คือ ญาณ แปลว่า ญาณ ความรู้ ปัญญา
ฐา ธาตุ แปลว่า ตั้ง

วิเคราะห์ว่า โค ญาณ ติฏฐติ เอกุถาติ
คณฐี แปลว่า โค คือ ญาณ (ความรู้) ตั้งอยู่ใน
บทนี้ เหตุฉนั้น บทนี้ชื่อว่า คณฐี แปลว่า เป็นที่ตั้งแห่ง
ความรู้

คณฐี จ ตี ปทญฺจาติ คณฐิปทํ บทนั้นด้วย เป็น
ที่ตั้งแห่งความรู้ด้วย เหตุฉนั้น จึงชื่อว่า คณฐิปทํ
แปลว่า บทเป็นที่ตั้งแห่งความรู้ หมายความว่า

ฐานะ เป็นที่ดั่งลงได้ยาก เป็นวิสัยแห่งญาณอันลึกซึ้งใน
คัมภีร์ทั้งหลายมีพระบาลีและอรรถกถา เป็นต้น¹¹

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง ได้กล่าวถึงคัมภีร์ประเภท
คัมภีร์ ไว้ในหนังสือประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกาว่า

ผลงานประเภทคัมภีร์ เป็นผลงานที่เขียนด้วยภาษาสิงหล
เป็นส่วนใหญ่ ที่เขียนด้วยภาษามคธก็มีบ้างแต่น้อย เป็น
ผลงานที่เขียนอธิบายความในอรรถกถา เป็นหนังสือคัมภีร์
และแหล่งข้อมูลซึ่งพระภิกษุจารย์ในลังกาในช่วงพุทธศตวรรษ
ที่ 16 ใช้เป็นแม่บทในการแต่งผลงานฎีกา ดังเช่นในสารัตถะ-
ตีปฎีกาของพระสารีบุตร ในสมัยพระเจ้าปรัศมมาทวที่ 1 ได้กล่าว
กล่าวถึงคัมภีร์ที่ใช้เป็นหลักในการแต่งฎีกาว่า

มหาคณฐิปเทติ วา มัชฌิมคณฐิปเทติ วา
จูฬคณฐิปเทติ วา วุคฺเค สีหคณฐิปเทสุติ
คคฺคหุฬิ เกวลี คณฐิปเทติ วุคฺเค มคฺคภาสาย
ลิกฺขิตฺเต คณฐิปเท ตี คคฺคหุฬิ ฯ

เมื่อกล่าววว่า มหาคณฐิปท มัชฌิมคณฐิปท
จูฬคณฐิปท ให้ถือว่าเป็นคณฐิปทสิงหล เมื่อ
กล่าววว่า คณฐิปทอย่างเดียว ให้ถือว่าเป็น
คณฐิปทที่เขียนเอาไว้ด้วยภาษามคธ ฯ¹²

¹¹ลริ เพชรไชย, "คัมภีร์" เอกสารพิมพ์ดีด (กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ, 2527), หน้า 1-2. อ้างถึงใน

สุภาพรณ ฌ บางช้าง, "วิวัฒนาการงานเขียนที่เป็นภาษาบาลีในประเทศไทย :
ประเภทวิเคราะห์ธรรมในพระสูตรคัมภีร์" (กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 506-507.

¹²สุภาพรณ ฌ บางช้าง, ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา (กรุงเทพมหานคร:
ศักดิ์โสภณการพิมพ์, 2526), หน้า 355-356.

จากคำอธิบายดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าคัมภีร์ประเภทคัมภีร์นั้น มีลักษณะดังนี้ คือ

1. เป็นผลงานที่เขียนขึ้นในลังกา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 เขียนเป็นภาษาสิงหลเป็นส่วนใหญ่ เรียกชื่อว่า มหาคัมภีรบท มัชฌิมคัมภีรบท และ จุฬคัมภีรบท และผลงานประเภทคัมภีรบทที่รู้จักกันดีในลังกาคือผลงานของ พระโชติปาละ¹³
2. เป็นคัมภีร์ที่อธิบายเนื้อความที่ฟังเข้าใจได้ยาก เรียกชื่อว่า คัมภีรบทและ อัคถบท
3. เป็นคัมภีร์อันเป็นที่ตั้งแห่งความรู้ เป็นวิสัยแห่งญาณอันลึกซึ้งในคัมภีร์ทั้งหลายมีพระบาลีและอรรถกถาเป็นต้น
4. เป็นคัมภีร์ที่อธิบายคำหรือข้อความที่เป็นปมปัญหาหรือเงื่อนงำปัญหา ให้เข้าใจง่าย ให้เข้าใจตรงกัน เป็นผลงานที่เขียนอธิบายความในอรรถกถา

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นลักษณะคัมภีร์ของลังกา ส่วนคัมภีร์ประเภทคัมภีร์ของไทย นั้น ยังไม่พบตัวอย่างมากนัก เท่าที่พบขณะนี้มี 3 เรื่อง คือ คัมภีร์โลกัสถฐาน ไชยครคนคัมภีร์ คัมภีร์ปริศนสังเขป และ คัมภีร์พระธัมมปทัฏกถายกศัพท์แปล

คัมภีร์ปริศนสังเขป เป็นคัมภีร์ประเภท "คัมภีร์" ของไทย ซึ่งแต่งในสมัยอยุธยา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 23¹⁴ มีลักษณะแตกต่างจากคัมภีร์ของลังกา เพราะมิได้เป็น

¹³ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2525), หน้า 276.

¹⁴ สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, "วิวัฒนาการงานเขียนที่เป็นภาษาบาลีในประเทศไทย: ประเภทวิเคราะห์ธรรมในพระสุตตันตปิฎก" หน้า 528.

ผลงานขยายอรรถกถา เหมือนคัมภีร์แบบดั้งเดิมของลังกา เนื้อหามุ่งอธิบายความหมายของปริตร บทชาดกตำนาน อธิบายบทชุมนุมเทวดา อธิบายบทนม และอธิบายปริตรบทอื่น ๆ ที่นิยมสวดกันในประเทศไทย *

คัมภีร์พระธัมมปทัฏฐกถายกศัพท์แปล เป็นหนังสือที่อธิบายและแปลยกศัพท์พระธัมมบททั้ง 8 ภาค ผู้แต่งได้คัดเลือกเอาเฉพาะตอนที่สลับซับซ้อนและเป็นปมปัญหาในการแปล แล้วแปลยกศัพท์ให้ง่ายขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นคู่มือในการสอบของพระภิกษุสามเณรที่ศึกษาด้านภาษาบาลี ให้เข้าใจหลักการแปลภาษาบาลีที่ถูกต้อง จะได้ยึดเป็นแนวทางในการตอบปัญหาและศึกษาภาษาบาลีต่อไป

คัมภีร์พระธัมมปทัฏฐกถายกศัพท์แปลนี้ พระอมรรณี (ศิลา สิทธิชัยโม) วัตนรนาถ-สุนทรการาม ได้รวบรวมเรียบเรียงและแปล โดยวิชัยกศัพท์แปลเฉพาะที่ยาก เป็นขอดีเป็นปม ที่นักหนังสือเรียกว่า "แก่ง" ว่า "ที่เล่น" หนังสือ ดังนั้นจึงตั้งชื่อว่า "คัมภีร์พระธัมมปทัฏฐกถายกศัพท์แปล"¹⁵

โลกสัจฐานโชตรตนคัมภีร์ เป็นคัมภีร์ที่มุ่งอธิบายเรื่องโลกศาสตร์ให้เข้าใจง่าย ให้เข้าใจตรงกัน โดยยกเอาหัวข้อที่เห็นว่าเป็นปมปัญหา หรือที่พุทธศาสนิกชนเข้าใจยาก มาเป็นหัวข้อ (มาติกา) แล้วอธิบายหัวข้อนั้น ๆ อีกทีหนึ่ง โดยการอธิบายหรือยกเอาคำวินิจฉัยที่พระโบราณจารย์กล่าวไว้แล้วมาขยายหัวข้อนั้น ๆ ให้กระจ่างยิ่งขึ้น ดังจะกล่าวถึง

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ฎรายละเอียดคัมภีร์ปริตตสังเขปได้จาก

บุญจันทร์ ทิพย์ชัย, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ปริตตสังเขป" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532)

¹⁵ คณะกรรมการแผนกค้ำรา, คัมภีร์พระธัมมปทัฏฐกถายกศัพท์ ภาค 1 (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528), หน้าค้ำนำ-หน้า ค.

ในหัวข้อว่าด้วยการนำเสนอ และเนื้อหาโดยย่อต่อไป

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นว่าคัมภีร์ของไทยแตกต่างจากคัมภีร์ของลังกา เป็นอย่างมาก กล่าวคือ

1. คัมภีร์ประเภทคัมภีร์ของไทยมิได้เป็นผลงานขยายอรรถกถาเหมือนของลังกา แต่จะแต่งขึ้นเพื่อต้องการอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ
2. คำว่า "คัมภีร์" ในคัมภีร์คัมภีร์ของไทย มีความหมายตรงกับคำว่า "สังเขป" เช่นคัมภีร์ปริศนสังเขป ผู้แต่งเสนอเนื้อหาให้เป็นแบบคัมภีร์
3. คัมภีร์ประเภทคัมภีร์ของไทยจะแต่งเป็นภาษาบาลีเป็นส่วนใหญ่ บางเรื่องแปลเป็นภาษาไทยด้วย เช่น เรื่องคัมภีร์พระธัมมปทัฏฐกถายกศัพท์แปล

อนึ่ง คัมภีร์ประเภทคัมภีร์ของไทยนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเอง มีจุดมุ่งหมายในการแต่งและวิธีการนำเสนอที่แตกต่างไปจากคัมภีร์ประเภทคัมภีร์ของลังกา เป็นอย่างมาก กล่าวคือคัมภีร์ของลังกาเขียนขึ้นเพื่ออธิบายขยายความอรรถกถาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ส่วนคัมภีร์ของไทยไม่ได้เขียนขึ้นเพื่ออธิบายอรรถกถาเล่มใด แต่เขียนขึ้นเพื่ออธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น เรื่องโลกศาสตร์ เรื่องพระปริตร เป็นต้น

เนื้อเรื่องย่อ

เนื้อเรื่องของคัมภีร์โลกสังฆฐานไตรตรศนคัมภีร์แบ่งออกเป็นปริจเจตได้ 5 ปริจเจต โดยนำเอามาติกาทั้ง 14 มาติกาขยายดังนี้

ปริจเจตที่ 1 ประกอบด้วยมาติกา 4 มาติกา คือ อสังเขยยกถา กัปปกถา กัปปวินาสและสังวัฏฏวิวัฏฏกถา ขยายความของมาติกาทั้ง 4 ให้เข้าใจง่ายขึ้น

ปริจเจตที่ 2 ประกอบด้วยมาติกา 2 มาติกา คือ สัตตสุริยจักกวาฬกถา และ ลินะรุกถา ขยายมาติกาว่าด้วยพระอาทิตย์ 7 ดวง การปรากฏตัวและเสื่อมสลายของ จักรวาล พรรณนาถึงภูเขาจักรวาล ภูเขาศิมพานต์ ภูเขาสัตตบริภันท์อย่างละเอียด

ตลอดจนกล่าวถึงทวีป ทะเลและมหาสมุทรทั้ง 4 คือ นิลสาคร ชีรสากร ผลึกสาคร และปีตสาคร พร้อมทั้งกล่าวถึงปลาที่หมุนโลกไว้ คือ ปลาอานนท์ ปลาติมิยะ ปลา อัชฌโรหะ และปลามหิติมิว่าแต่ละตัวใหญ่โตได้พันโยชน์ อาศัยอยู่ในมหาสมุทร

ปริจเฉทที่ 3 ประกอบด้วยมาติกา 2 มาติกา คือ จดุมหาที่ปกดาและหิมวันตคณา ผู้แต่งขยายมาติกาทั้ง 2 อย่างละเอียด คือ กล่าวถึงแม่น้ำที่มีทวีปใหญ่ทั้ง 4 และทวีปน้อย 2,000 เป็นบริวาร สัณฐานของทวีปทั้ง 4 คือ อุดรชรูทวีป นุพพิเทททวีป อมรโคยาน- ทวีปและชมพูทวีป พร้อมทั้งพรรณนาลักษณะ รูปร่าง หน้าตาของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในแต่ละ ทวีป กล่าวถึงภูเขาหิมพานต์ สระใหญ่ 7 สระ ภูเขาสัตตบริภัณฑ์ที่ตั้งล้อมรอบสระจัณฑันต์ สัตว์เครื่องยานที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์มีราชสีห์ ช้าง ม้า นกการเวก เป็นต้น

ปริจเฉทที่ 4 ประกอบด้วยมาติกา 1 มาติกา คือ จันทสุริยคติ ว่าด้วยทางโคจร ของพระจันทร์และพระอาทิตย์ในทวีปทั้ง 4 ทำให้เวลาในทวีปทั้ง 4 ไม่ตรงกัน เรื่องจักร- ราสี 12 ราสีที่พระจันทร์และพระอาทิตย์โคจรไปทำให้เกิดวัน เดือน ปี และฤดูต่าง ๆ กันไป เรื่องดาวนักษัตร 27 กลุ่มที่โคจรไปในจักรราสีต่าง ๆ และเน้นหนักไปทางด้าน ไทโรศาสตร์

ปริจเฉทที่ 5 ประกอบด้วยมาติกา 5 มาติกา คือ สัตตคณา นิรยคณา เปตวิสย- กณา ดิรัจฉานภคณา และปกิณณภคณา โดยกล่าวถึงภพดาวดิงส์และภพอสูร สุธรรมาเทว- สภา นรกและสัตว์นรกในขุมต่าง ๆ เปตวิสัย สัตว์เครื่องยานประเภทต่าง ๆ เรื่อง เบ็ดเตล็ดและจบลงด้วยจุดประสงค์ของผู้แต่งที่ปรารถนามนุษย์สมบัติและนิพพานสมบัติ และกล่าวถึงวิธีการแต่ง โดยผู้แต่งอาศัยคำวินิจฉัยของโบราณจารย์มาเป็นข้อมูลใน การแต่ง

การนำเสนอเนื้อหา

การนำเสนอเนื้อหาของคัมภีร์โลกสัตตฐาน ไชครคณคัณฐ์นั้น เมื่อเปรียบเทียบกับ

คัมภีร์โลกศาสตร์เล่มอื่น ๆ แล้วจะเห็นความแตกต่างกันอย่างมาก* ทั้งบทนัมัสการพระรัตนตรัยและวิธีการ เสนอเนื้อหา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ค่านัมัสการพระรัตนตรัย คัมภีร์โลกศาสตร์เรื่องอื่น ๆ มักจะแต่งค่านัมัสการพระรัตนตรัย เป็นบทพระพันร้อยกรอง ซึ่งจะนับเป็นประเพณีเลยก็ว่าได้ แต่คัมภีร์โลกสถฺานโชครตนคัณฐีแต่งค่านัมัสการพระรัตนตรัยเป็นร้อยแก้ว นับว่าแปลกไปจากคัมภีร์ในสายเดียวกันมาก และการแต่งก็เป็นแบบง่าย ๆ สั้น ๆ ว่า

โย ติโลกนุคปชฺโชโต นาโต โลกทีโป ฌโม
โลกทุณโน อริยสงฺฆา อฏฺฐ. ดยฺจ โลกปกาสกั.
ธมฺมยฺจ โลกนียาคั สงฺฆั โลกปารอุ วนทิตฺวา
สิรสา เม โลกโชติกั ภาสิสฺสั ฯ

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้ทรงเป็นที่พึ่ง ผู้ส่องสว่าง
ตลอดโลก ๓ ผู้เป็นประจวบประทีบของชาวโลก พระธรรมใด
ที่ยังโลกให้เจริญ (และ) พระสงฆ์เหล่าใด ผู้เป็นพระอริยสงฆ์
๘ จำพวก ข้าพเจ้าขอนัมัสการ พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ผู้ประกาศธรรมแก่ชาวโลก, พระธรรมซึ่งเป็นที่พึ่งของ
ชาวโลก และพระสงฆ์ ผู้ยังชาวโลกให้ถึงฝั่งด้วยเคียวเกล้า
แล้วจักกล่าว เรื่องอันยังโลกให้สว่างไสว ฯ

2. การตั้งหัวข้อของเนื้อหา ก่อนที่จะเสนอเนื้อหาผู้แต่งได้ตั้งหัวข้อหรือ
ตั้งประเด็นสำคัญที่จะกล่าวถึงในคัมภีร์นี้ ซึ่งเรียกว่า "มาติกา" ไว้ต่อจากค่านัมัสการ
พระรัตนตรัย แล้วนำเอามาติกาเหล่านั้นไปอธิบายความให้กว้างออกไปอีก มาติกา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ดูรายละเอียดการ เปรียบเทียบความแตกต่างของคัมภีร์โลกศาสตร์ได้จาก
สัมพงษ์ ปรวิชาจินดาวุฒิ, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง โลกูปปัตติ"

(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 251 - 265.

ตั้งกล่าวมี 14 มาติกา คือ

1. อสงฺเขยฺยกถา เรื่องอสงฺไชย
2. กပ္ปถา เรื่องกัป
3. กပ္ปวินาโส เรื่องกัปพินาศ
4. สัฏฺฐวิวิฏฺฐกถา เรื่องการเกิดและการเสื่อมสลายของกัป
5. สตุตฺตสุริยจกฺกวาฬกถา เรื่องดวงอาทิตย์ 7 และ เรื่องจักรวาล
6. สิเนรูกถา เรื่องภูเขาลิเนรุ
7. จดุมหาทีปถา เรื่องทวีปใหญ่ทั้ง 4
8. ทิมวณฺตถา เรื่องภูเขาทิมพานต์
9. จนฺตสุริยคติ เรื่องทางโคจรของพระจันทร์และพระอาทิตย์
10. สตุตถถา เรื่องสัตว์
11. นิรยถา เรื่องนรก
12. เปตวิสยถา เรื่องเปรตวิสัย
13. ศิรจฺฉานถา เรื่องสัตว์ดิรัจฉาน
14. ปกิณฺณกถา เรื่องเบ็ดเตล็ด

3. การนำมาติกาไปอธิบาย การนำเอามาติกาทั้ง 14 มาติกาไปอธิบาย
ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นนั้น ผู้แต่งได้ใช้กลวิธีในการอธิบายหลายวิธี หอจะสรุปได้ดังนี้

3.1 การตั้งคำถาม-คำตอบ (ปุจฉา-วิสัชนา) ขึ้นอธิบายมาติกา นั้น ๆ
ให้ละเอียดโดยตั้งคำถามขึ้นแล้วหาคำตอบมาอธิบาย และคำตอบนั้น เป็นของผู้แต่งเองบ้าง
คัดลอกเอาความเห็นของพระโบราณจารย์มาตอบบ้าง เช่น

กถิ ปเนเต กပ္ปวฏฺฐานิ ชานนฺตฺติฯ ฌมฺบถาย
สญฺจิตตฺตาคติ อจฺริยา ฯ ตาทิสํ นิยฺตฺติ ทสฺสเนนาติ
เอเก ฯ หุรฺหุมเทวตาคติ อญฺโยชิตตฺตาคติ อจฺริยา ฯ
ตถา ทิ เต โลกพฺพหฺวา เทวาวสฺสสจฺจจฺเยน
ปฺนปฺปนฺนิ มนฺตฺสฺสเป เต วิจฺรณฺติ อโรเจณฺติ (ล.๑๐)

(1) ปญจกษณฺธา รูปกษณฺโธ เวทนากษณฺโธ สญฺญา-
กษณฺโธ สงฺขารกษณฺโธ วิญฺญานกษณฺโธ

(2) คคฺค กคโม รูปกษณฺโธ ยงฺกิญฺจิจิ รูปิ อตีตา-
นาคคปจฺจบุปฺพนํ อชฺชคฺคํ วา พหิตฺถธา วา โอฬาริกํ
วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ชฺเร วา
สนฺนํ เก วา คทกชฺชณฺ อภิสญฺญตฺติคฺคา อัยํ วุจฺจติ
รูปกษณฺโธ¹⁶

3.3 การพรรณนาความ คือการเสนอเนื้อหาด้วยการพรรณนาสาระของ
เรื่องนั้น ๆ ในลักษณะที่เป็นการให้ภาพอย่างเป็นขั้นเป็นตอน กระจ่างชัด เข้าใจง่าย
การเสนอสาระด้วยการพรรณนาความนี้ ส่วนมากผู้แต่งจะคัดข้อความมาจากคัมภีร์โลกศาสตร์
เรื่องใดเรื่องหนึ่ง บอกที่มาไว้บ้าง ไม่บอกบ้าง สาระในส่วนนี้มักจะเน้นเรื่องสัจธรรม
คือ รูปร่าง ขนาด ที่ตั้ง ระยะทาง จำนวนของสิ่งที่กล่าวถึง เช่น

คสฺมึ สาครมชฺเช จตุตาโร มหาทีปา
ทฺวิสสฺสปริคฺคทีปปริวาราวา เอเกโก มหาทีโป
ปญฺจสฺตปญฺจสฺตปมาเนติ ปริคฺคทีเปติ ปวาริโต
โหติ ฯ อมรโคยานทีโป ปน อทฺถจฺนุทสฺญฺราโน
ปรีกฺขเข เปน ทฺวิโยชนสฺสสุสานิ คีณิ โยชนสฺสคาธิกานิ
ปริมณฺฑเลน จตุโยชนสฺสสุสานิ ลิงฺคโค คีณิ
โยชนสฺสสุสานิ ปรีกฺขเข เปน สคฺคโยชนสฺสสุสานิ
โหนติ ฯ จตุตฺตรจฺจทีโป จตุรสุสฺสญฺราโน
ปุริมพาทา เทวโยชนสฺสสุสานิ คธา ปจฺจิมพาทา
ทกฺขินฺณคฺคฺคฺราณิ ฯ (ล. 136)

อัยํ ทิ ชนปโท มุทิงฺคสฺสญฺราโน อชฺชเคน กคฺคจิจิ อลิตฺติ
โยชนโน โหติ กคฺคจิจิ โยชนสฺสติกโ กโหติ ฯ มชฺชเณน ปน
ติโยชนสฺสติกโ ปรีกฺขเข เปน นวโยชนสฺสติกโ ฯ เอคคฺคเก ฐาเน

¹⁶ อภ.วิ. 35/1-2/1.

พุทธปัจเจกพุทธา จ พุทธสาวกา พุทธอุปัฏฐากา พุทธมาตา
 พุทธบิดา อสีติมหาสาวกา จกุกวคฺคิราชาโน จาติ อีเม
 สคฺคา นิพฺพตฺตุนฺติ ฯ คี ปี อุปาทย มชฺฌิมปเทโส นาม
 ลภติ, สกโลปี ชมฺพฺทีโป มชฺฌิมปเทโส นาม เสสา ทีปา
 ปจฺจนฺติมา ชนปทา นาม ฯ ตามุพฺพนฺติเป อนุราธฺนุรี
 มชฺฌิมปเทโส นาม เสสา ปจฺจนฺติมาติ เวทิตฺตฺวา ฯ (ล. 138)

ปพฺพโต เยว วา อคฺคโม ลินฺธุสงฺฆาโต
 ปพฺพตฺตโม ลินฺธุปพฺพตฺตโม ลินฺธุปพฺพตฺตราชาติ วุคฺคิ
 โทติ ฯ ตสฺส ปาจิณฺสปุสฺสี ราชญฺญํ ตสฺม ตสฺสา
 ปภาย อชฺฌไคตฺตญฺ์ ตสฺสา ทิสาย สมฺมูโททกํ ชีวี วย
 ปญฺญายติ ฯ ทกฺขิณฺสปุสฺสี ปน อินฺทนีลยณฺิยํ ฯ ตสฺมา
 ทกฺขิณฺทิสาย สมฺมูโททกํ เขญฺญเยน นีลวณฺฺณํ พุคฺวา
 ปญฺญายติ ฯ (ล. 121)

3.4 การอธิบายความหมายของคำ ในการพรรณนาแต่ละหัวข้อ ผู้แต่ง
 มักเสริมความชัดเจนของเนื้อหาด้วยการอธิบายความหมายของคำสำคัญในหัวข้อนั้น ๆ
 ด้วยการคัดลอกข้อความจากคัมภีร์อื่นมาเสริม การอธิบายความหมายของคำนี้ อาจ เป็น
 การให้คำจำกัดความการแสดงอรรถวิเคราะห์ หรือการเล่าประวัติความเป็นมา เป็นต้น
 เช่น เมื่อกล่าวถึงจักรวาล ได้อธิบายความหมายของคำว่า "จักรวาล" ว่า

ตคฺค จกฺกวาหนฺติ จกฺกวาฏฺฐนฺติ วุคฺคหฺมํ จกฺกวาหนฺติ
 ไวหารคฺคํ ฯ ยสฺมา รตจกฺกํ วย สขวฏฺฏจ ญฺ์ วย
 วฏฺฏการฏฺฏจ ฯ ตสฺมา จกฺกวาหนฺติ ฯ (ล. 115)

เมื่อกล่าวถึงภูเขาลินธุและภูเขาทิฆานคฺ ได้อธิบายความหมายในรูปการ
 แสดงอรรถวิเคราะห์ว่า

ตคฺค ลินฺธุ ปพฺพตฺตโมติ ปพฺพเตสุ อคฺคโมติ
 ปพฺพตฺตโม, ปพฺพโตเยว วา อคฺคโม ลินฺธุสงฺฆาโต
 ปพฺพตฺตโม, ลินฺธุปพฺพตฺตโม ลินฺธุปพฺพตฺตราชาติ
 วุคฺคิ โทติ ฯ (ล. 121)

ตตุถ หิมวา นาม หิมปาดสมเย หิมยุดตาย
หิมิ อสุส อตุธิตี หิมวา, หิมุทกาเล หิมิ วมตีติ หิมวา ฯ (ล. 144)

เมื่อกล่าวถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และภพอสุร ได้อธิบายความเป็นมาของชื่อ
"ดาวดึงส์" และ "ภพอสุร" ว่า

เตตีส สหปุญญกาโร โน เอกุถ นิหุตุตตาคี คี
สหจริตฐฐานัน เตตีส ฯ โส เทวตานิ เตตีสานัน นิวาโส
วาติ ดาวตีสวา เทวา ฯ เตสิ ภวนัน ดาวตีสถวานัน ฯ (ล. 194)

ตตุถ เทวา วिय น สุรนุติ น อีสุนุติ น
วิโรธเนตตีติ อสุรา ฯ สุรา นาม เทวา เตสิ
ปฏิปกุชาติ วา อสุรา ฯ สกุโก กิร จลกคาเม
มไซ นาม มาณโว หุตุวา เตตีสปุริเส คเหตุวา
กฤษยามกมฺม กโรติ, สตุตฺตคฺคปทานิ ปุเรตุวา ตตุถ กาลี
กตุวา เทวโลเก นิหุตุตติ สหุธิ ปริสาย ฯ (ล. 198)

3.5 การเสนอข้อมูลจากคัมภีร์ต่าง ๆ และการอ้างอิง ในการเสนอสาระ
ด้วยวิธีการต่าง ๆ ข้างต้น ผู้แต่งมักคัดข้อความมาจากคัมภีร์ที่ผู้แต่งเห็นว่ามีความหมายในเรื่อง
นั้น ๆ เหมาะสมที่สุดมาเสนอ และอาจนำข้อความจากคัมภีร์อื่น ๆ เข้ามาประกอบสนับสนุน
ให้เกิดความเข้าใจ เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น ข้อมูลที่นำมาใช้จึงมีลักษณะสอดคล้องส่งเสริมกัน
ข้อมูลเหล่านี้ได้รับการอ้างอิงโดยระบุชื่อบ้าง แต่โดยส่วนใหญ่จะคัดมาเสนอ โดยไม่ ذکر
แหล่งข้อมูลที่ได้รับการคัดคัดลอกนามากที่สุด คือ สวรรค์ทิพย์นิรุกิต และโลกทิพย์นิรุกิต
ตัวอย่างลักษณะการนำเสนอ เช่นนี้ อาจเสนอโดยการคัดลอกเนื้อหามาสนับสนุน หรือคัดลอก
คำวินิจฉัยของพระโบราณจารย์มา เช่น

สิเนรุ วชฺเชตุวา จกุกวาฬุส อหุททาคี ปญฺจสทสสุสานิ
เอตฺนสญฺญี สทสสุทานิ สุตตสทานิ จ ปญฺจวิสติ โยชนานิ ฯ
สิเนรุพหุทสฺส ปาริมปสฺสโต ปญฺจราย ยาว ชมฺมุทีปสฺส มชฺฌ
ดาว เทวสทสสุทานิ ... ดาว ตีณิ สทสสุทานิ เอก-
ปญฺญาสทสสุทานิ ตีณิ สทานิ ปญฺจสญฺญีโยชนานิ ฯ (ล. 129)

เอกฤ หิ อุดถนโย ชานิตพุโห ๑ คณา หิ
 อสุสุนิ ภรณิ เทว กตติกาย เอกปาทญจ ปิ มิคสิรราณิมหิ
 สทา ตัญฐุนุติ ๑ กตติกาย ติปาท์ โรหิณิ มิคสิรราณิมหิ
 สทา ตัญฐุนุติ ๑ เอว สเสสราณิมหิ สเสสา ... เดล ราชนิ
 อธมมิกกาเล ปน วิปริยาเยน จรณตีติ อย์ วินิจจโย
 ชานิตพุโห ๑ (ล. 177)

คณา หิ สุริโย เมสตุเล สงฺกนุติกกาเล อฏฐารสสทสสุธานี
 ปญฺจสทสสุธานี เอกสตี ปญฺจสคฺคตติโยชนานิ จาติ เอกคฺคเก สฺราเน ...
 คสมฺมา ทิวา จตุวิสตีนาทิกา รคฺคตติยิ ฉตีสนาทิกา จ โทณตีติ เอว
 เสเสสฺสปี ทฏฐุหุท์ ๑ อิติ อย์ หิ อาโลกสงฺกนุติกกราลิวินิจฺจโย
 ทฏฐุหุโห ๑ (ล. 180)

นอกจากนี้ การอ้างอิงคำอื่น ผู้แต่งจะไม่บอกที่มาไว้ แต่สังเกตได้จากคำว่า
 "จุดดี เหน้" "เคน จุดดี" หรือ "จุดดี หิ" เช่น

เคน จุดดี
 โทณีสทสสุเสกั จกุกวาหิ วิสยติ
 อฺปิเคน ยทา โลโก สตีเลน วินสฺสตีติ ๑ (ล. 105)

จุดดี เหน้ มหาสมุทฺโท ภิกฺขเว อนุปฺพุทฺธิโน
 อนุปฺพุทฺธิโน อนุปฺพุทฺธิปฺพาโรติ ๑

จุดดี หิ สคฺคหตุโธ มคฺคโต ทญฺโธ, วิสทญฺโธ จ
 จสโก, จสภานิ จตุตาหีส ภวิสฺสนุติ ปจฺจจติ, ปญฺจสคฺค
 โกลิ, จตุโกสญฺจ คาวคฺ, คาวตานิ จตุตาริ จ โยชนนุติ
 ปวฺจจเว ... (ล. 81)

3.6 การเสนอในรูปแบบของอรรถกถา คือการเสนอเนื้อหาที่อธิบายขยาย
 ความของศัพท์หรือข้อความจากคถาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น

คคฺค อ ยั มฺสา ภณฺโธ ปาปนฺติ อิมสฺมิ ปฐมกฺคฺเป
 เจตियรณฺญู ปาปิ สนฺธายาห ๑ ปาปิ อริยฺปาทิกโนติ
 โลกาลิกสฺส วิย ปาปิ ๑ มิตฺตทฺโน จ ยั ปาปนฺติ มหา-
 กมฺมิชาคเก มหาสคฺคทฏฐุจิจฺจคฺคสฺส ปาปิ ๑ ยั ปาปิ

อกคณฺยุโนติ เทวทศตสทิสสุส อกคณฺยุโน ปาปี ฯ (ล. 204)

คคฺถ อกฺยทกฺขินฺณติ อกฺยทานิ ฯ กามิ กโรทิตติ
อิจฺจติ กโรติ ฯ ทยสุส อกฺยสุส วาติ ทยิ วา
อกฺยิ วา ฯ (ล. 205)

นอกจากวิธีการนำเสนอดังกล่าวแล้ว คัมภีร์โลกสิद्धฐานไตรตรนคัณฐียังมี
รูปแบบในการ เสนอ เนื้อหาคล้ายกับคัมภีร์โลกปทีปกสารอีกด้วย โดยเฉพาะตอนจบ
ของปริเฉทแต่ละปริเฉทจะบอกจุดมุ่งหมายในการแต่งไว้เหมือนกันทุกปริเฉท ดังนี้

อิติ สาธุชนสุส มีติปาโมชฺชปญฺญาปากฏคฺตวทฺถนคฺตถาย
โลกสิद्धฐานไตรตรนคฺตส นามเก กเค กปฺปวฏฺฐานปริจฺเจโท
ปฐโม ฯ

จากข้อมูลข้างต้นนี้ พอสรุปลักษณะ "คัณฐี" ของคัมภีร์โลกสิद्धฐานไตรตรนคัณฐี
ได้ดังนี้

1. แต่งบทนบถสารพระรัตนตรัย เป็นบทร้อยแก้ว เนื้อหากระชับสั้น เข้าใจง่าย
ตรงกันกับปริศนาคัณฐี
2. ตั้งประเด็นหัวข้อเรื่องให้ผู้แต่งเห็นว่า เป็นปมปัญหาที่น่าสงสัยและเข้าใจยาก
ขึ้นเป็นบท "มาติกา" ต่อจากบทนบถสารพระรัตนตรัย แล้วนำเอามาติกาเหล่านั้นไปอธิบาย
3. การอธิบายหัวข้อมาติกาเหล่านั้น ผู้แต่งไม่มีรูปแบบในการอธิบาย เป็น
ของตนเองที่ตายตัว แต่ใช้หลาย ๆ รูปแบบผสมผสานกัน เช่น มีทั้งแบบอรธกถา
ฎีกาและทีปฎี ตามแต่ผู้แต่งจะเลือกใช้ให้เหมาะกับ เนื้อหาว่าตรงไหนควรใช้รูปแบบใด
4. ในการอธิบายหัวข้อมาติกาเหล่านั้น บางแห่งเห็นเป็น เรื่องที่รู้จักโดย
ทั่วไป ผู้แต่งจะอธิบายสั้น ๆ หรือละไว้ในฐานที่เข้าใจ โดยใช้คำว่า . . . ปุญฺเ
วคฺตฺนเยเนว . . . หรือ . . . วคฺตฺนโย ว* (มีนัยคังทีกล่าวมาแล้วในกาลก่อน) เป็นการ

* ฎวิธานิพนธ์ หน้า 112.

"ขมวดปม" แต่บางแห่งจะกล่าวอย่างละเอียด ยกเอาคำวินิจฉัยของโบราณจารย์มาอ้าง* เป็นลักษณะของการ "คลายปม" ให้กระจ่าง เพราะฉะนั้น ลักษณะ "คัณฐี" ของคัมภีร์โลกสิद्धฐานไตรตรนคัณฐี จึงมีลักษณะเป็นทั้งการ "ขมวดปม" และ "คลายปม" ผสมผสานกัน

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

จุดมุ่งหมายในการแต่งคัมภีร์โลกสิद्धฐานไตรตรนคัณฐีนั้น ถึงแม้ว่าผู้แต่งไม่ได้บ่งบอกไว้โดยตรงก็ตาม แต่ก็สามารถจับประเด็นจากเนื้อหาได้เป็น 2 เรื่อง คือ

1. จุดมุ่งหมายทางประเพณี คือจุดมุ่งหมายทางประเพณีในการแต่งหนังสือที่ผู้แต่งมักจะบอกจุดมุ่งหมายไว้ชัดเจน ในเรื่องนี้ผู้แต่งได้บ่งบอกจุดมุ่งหมายทางประเพณีไว้ชัดเจน 2 ลักษณะ คือ

1.1 ผู้แต่งบอกไว้ในตอนจบของแต่ละปริเฉท รวม 5 แห่งตรงกันว่า เพื่อให้ผู้อ่านหรือสาธุชนเกิดความปีติปราโมทย์และพัฒนาศติปัญญาให้เจริญขึ้น เช่น

อิตติ สาธุชนสุส ปีติปราโมชฺชปญฺญาปากกตฺวตฺถนตฺถาย
โลกสิद्धฐานไตรตรนคัณฐี นายเก ก เต ... ฯ

ข้าพเจ้าแต่งคัมภีร์โลกสิद्धฐานไตรตรนคัณฐี เพื่อพัฒนา
ปีติ ปราโมทย์และสติปัญญาของสาธุชนให้ปรากฏ ด้วย
ประการฉะนี้ ... ฯ

1.2 ผู้แต่งได้บอกไว้ในตอนลงท้ายคัมภีร์ถึงที่มาของเนื้อหาและบ่งบอกถึงความปรารถนาของผู้แต่งเอาไว้ เช่น

* อุวิธานิพนธ์ หน้า 179 .

อิมสมัย ปน โลกสณฺฐานชฺเรตรคนสฺสเถ วุคฺคปฺปการเมคฺคิ
 คฺคสฺส คฺคสฺส คฺคณฺฐสฺส สหฺพํ วิณฺจณฺยปฺราณมิสฺสลิคฺคํ นานา-
 นยปฺริยณฺฑิตํ ปฺราณเถสิ สุวิณฺจณฺฑิตํ มตฺตญฺจ มหาปิ รจฺจิตํ
 กถิตฺตญฺจ ปรีทิตฺตํ อคฺคณฺโถ, อิมินาปิ ปฺรจฺจิคฺคเตน อนาคเตปิ
 ปญฺญาจคฺคปฺริยสภิกทาญา เณปิ ฉพฺพิญฺญาเตวิชฺชาปฺริยณฺฑิตเต
 พุทฺธสฺสเน วิสารโท โทธุ วา, อิมสมัย จ โลกเก
 ปากโฏ โทธุ, ปฺรปฺปวาทิตโน มุทฺธณิมุทฺธสมคฺคโถ โทธุ
 วา ชิปปาภิกฺคญา วา, อิทฺทํ ปน สาธุชานนญฺจ
 ปญฺญาปาฏวคฺคณฺย กคฺคณฺย วา ชฺเรตรคนสณฺฐานํ ปุณฺณํ
 โทธุ อนาคเต

เอวํ อีรฺูปเสวนา

นิจฺจโถ โย ทเท ทานํ
 ปญฺจสิกฺขาปทา ชนฺติ-
 สคฺคตานิ ภาเรญฺญํ ทานํ
 เอวํ ภาเวถ เมคฺคตฺตญฺจ
 คฺคสฺส วาอิกโมปาโย

สีลวา ภาวนาปิ จ ๗
 คารโว พุทฺธสฺสเน
 ยถาสติ ยถาพลํ ๗
 ปคฺคณฺยนฺดา อมคฺคกํ
 กคฺคตฺตฺโท วิญฺญานา สทา ๗

ก็ความรู้มีประการดังกล่าวไว้ในคัมภีร์โลกสณฺฐานชฺเรตรคนคณฺฐี
 อันอาศัยวินิจฉัยของพระโบราณาจารย์ทั้งปวงแห่งคัมภีร์นี้ ประดับ
 ด้วยนัยต่าง ๆ อันพระโบราณาจารย์ทั้งหลายได้วินิจฉัยไว้ดีแล้ว
 ข้าพเจ้าทราบแล้วจึงรจนาไว้ กล่าวไว้และแสดงไว้ครอบคลุมนแล้ว
 โดยอรรถะ, เพราะความคิดผู้อื่นนี้ ขอความแก้วักلاءในพระพุทฺธ-
 ศาสนาอันประกอบด้วยปัญญาและปฏิสัมภิตา 4 อันประกอบด้วย
 อภิญญา 6 และวิชชา ๓, อนึ่ง ขอคัมภีร์นี้จงปรากฏอยู่ในโลกนี้
 และขอคัมภีร์นี้จง เป็นคัมภีร์ที่สามารถข่มความคิดของฝ่ายตรงข้ามได้
 หรือ เป็นคัมภีร์ที่เรียนรู้ได้โดยเร็ว, อนึ่ง ขอบุญแห่งการแต่งเรื่อง
 ชฺเรตรคนสณฺฐานอันกระทำเพื่อความแจ่มแจ้งแห่งปัญญาของสาธุชน
 ทั้งหลาย จงมีแก่ข้าพเจ้าในอนาคต

เพราะการคมนาภิกพรารชญ์ ผู้ใดให้ทาน รักษาศีลและ เจริญภาวนา
 เป็นนิตยํ ผู้นั้น สมาทานสิกขาบททั้ง 5 มี ชันติ มีความเคารพ
 ในพระพุทฺธศาสนา มีความกรุณาแก่สัตว์ทั้งหลาย และให้ทานตามสติ

ตามกำลังของท่านทั้งหลายผู้ปรารถนาพระนิพพาน
 ถึงเจริญเมตตาดังนี้ วิญญูชน ควรกระทำอุบาย
 ที่จะบรรลุนิพพาน ตลอดกาลทุกเมื่อ เทอญ ฯ

2. จุดมุ่งหมายที่แทรกอยู่ในเนื้อหา เมื่อพิจารณาเนื้อหาของคัมภีร์โลกัสนฐาน-
 ไชตรตนคัณฐีนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายหรือพรรณนาข้อความหรือ
 สาระที่เป็นปมเงื่อนของสันฐานโลก คือ รูปร่างและลักษณะของโลกในความหมายที่เป็น
 สัตว์โลก มนุษย์โลก เทวโลกและพรหมโลกให้เข้าใจง่าย และมีจุดมุ่งหมายที่จะรวบรวม
 ความคิดและคำวินิจฉัยเรื่องโลกศาสตร์ของพระโบราณจารย์ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเอา
 ไว้ให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อมิให้ฝ่ายตรงข้ามกล่าวดูหรือข่มขู่เอาได้ และที่สำคัญน่าจะอยู่ที่
 ผู้แต่งต้องการเสนอสาระของสันฐานโลกให้เป็นภาพที่เข้าใจง่ายขึ้น

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรรณ ฌ บางช้าง ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการ
 แต่งคัมภีร์

. . . เมื่อพิจารณาเนื้อหาในคัมภีร์โลกัสนฐาน ไชตรตนคัณฐี
 แล้ว กล่าวได้ว่า ผู้แต่งน่าจะมีเป้าหมายการแต่งเพื่อเสนอ
 สาระเรื่องสันฐาน คือ รูปร่างและขนาดของโลกและจักรวาล
 อีกลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตในโลกและจักรวาล
 นั้นอย่างละเอียด ในลักษณะการพรรณนาภาพที่เข้าใจง่าย . . .⁷

ลักษณะภาษาบาลี

ลักษณะภาษาบาลีในคัมภีร์โลกัสนฐาน ไชตรตนคัณฐีนี้ โดยเฉพาะการเรียบเรียงคำ
 เข้าประโยค ส่วนใหญ่จะเป็นไปตามกฎเกณฑ์วากยสัมพันธ์ภาษาบาลี ไม่ค่อยมีข้อบกพร่อง

⁷สุภาพรรณ ฌ บางช้าง, "วิวัฒนาการงานเขียนที่เป็นภาษาบาลีในประเทศไทย:
 ประเภทวิเคราะห์ธรรมในพระสูตรต้นคปิฎก" (กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาตะวันออก
 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 489.

เพราะเนื้อหาส่วนหนึ่งผู้แต่งคัดลอกมาจากคัมภีร์โลกศาสตร์เรื่องอื่น ๆ ดังนั้นภาษาจึงเหมือนคัมภีร์เรื่องนั้น ๆ แต่มีข้อสังเกตที่น่าสนใจที่ควรจะต้องกล่าวถึงในเรื่องสำนวนภาษา การเรียงคำเข้าประโยค และการใช้ศัพท์ของผู้แต่ง ที่มีลักษณะเป็นภาษาบาลีไทย เท่าที่พบมี 2 ลักษณะ คือ

1. คำ ผู้แต่งนิยมใช้คำบางคำคล้ายคำในภาษาไทย เช่นคำว่า "ครุฑ" ผู้แต่งใช้ศัพท์ว่า "ครุฑุฑ" และ "ครุฑ" ในขณะที่พจนานุกรมภาษาบาลีใช้ "ครุฑ" เช่น

เอวี อายามวิตุถารสมฺปนฺโน ครุฑุฑุ ธราชา ฯ (ล. 226)

ตทา อิทานิ โน ทารกา อุมฺบเวคฺติ ครุฑุฑุเวคฺยจ สหิตฺตุ

สกุขิสฺสสนฺตฺติ ฯ (ล. 227)

เอตุถ ครุฑุฑานํ สิมฺพลฺลฺกฺโข ลินฺเรสุสฺส ทฺตฺยปฺริณฺฑุโท

ปฺติฏฺฐิโต ฯ (ล. 228)

ยญฺเจตฺติ ชมฺพูยา ปฺมาณํ คเทว อสุรานํ จิตฺตปฺกคฺคิยา,

ครุฑานํ สิมฺพลฺลฺกฺขสฺส . . . (ล. 156)

2. สำนวน คือลักษณะการวางตำแหน่งของคำ การใช้ประโยคกรรมวางก และการเรียบเรียงถ้อยคำเข้าประโยค ผู้แต่งนิยมใช้ภาษาที่เป็นลักษณะเฉพาะของผู้แต่งเอง เท่าที่พบมี 3 ลักษณะ คือ

2.1 การวางตำแหน่งของนิบาต คือ "กิริ" ศัพท์ ผู้แต่งวางไว้ในลักษณะที่ไม่ตายตัว บางประโยควางไว้เป็นตัวที่ 1 ของประโยค บางประโยควางไว้เป็นตัวที่ 2 ของประโยค เช่น

กิริ อญฺญตฺโร ปน ลิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ กิวิ ทิไซ

ภนฺเต กปฺโปติ ฯ (ล. 83)

กิริ เตลี ทเวตานิ ตารกรุปานิ วิมานานิ โทนุติ ฯ

(ล. 98)

ชมพูทีเป กิริ อาทิตโต เตสสุสิมุตตานิ นครสหสุธานี

อุบุพนุณานิ โทนุติ (ล. 138)

ตตถ กิริ ไชติกปาสาณา นาม โทนุติ ฯ (ล. 140)

2.2 การเรียงประโยคกรรมวาจกเป็นลักษณะเฉพาะของผู้แต่งเอง

เช่น

อหิ โลกสุส กตา, อหิ โลกสุส นิมมิตา, อหิ สหฺพโลกสุส

วินายโกติ ฯ (ล. 235)

ถ้าจะให้ เป็นไปตามสำนวนภาษาบาลีปัจจุบันนี้น่าจะเขียนว่า

มยา โลโก กโต, มยา โลโก นิมมิโต, อหิ สหฺพโลกสุส

วินายโกติ ฯ

เพราะว่า ประโยคกรรมวาจกนั้น ผู้กระทำการในประโยคมักจะเป็น

วิภัตติที่ 3 (ตติยวิภัตติ) เช่น

สุเทเน โอทโน ปจียเต ฯ พ้อครวหุงข้าว¹⁸

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁸ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์
อาขยาดและกติก (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2532), หน้า 167.

พ่อครัว คือ สุเทน เป็นผู้กระทำการในประโยค เป็นวิภัตติที่ 3 และกริยา
 ปัจจัยเด เป็นกริยาอาชยาด ฝ่ายประสมบท ดังนั้น ประโยคว่า "อหิ โลกสุส กตา,
 อหิ โลกสุส นิมุวิตา, อหิ สหุทโลกสุส วินายโกติ" นี้ น่าจะเป็นส่วนานภาษาบาลี
 ในยุคนั้น

2.3 ใช้ ตฺวา บัจจัยเป็นกริยาหลักของประโยค เช่น

จนฺโท ตํ ตํ นกฺขตฺตํ สนฺตํ อปฺสงฺกมิตฺวา (ล. 170)

ตํ ปริวาเรตฺวา มหนฺตํ สิมฺหลิวนํ ฯ (ล. 228)

ผู้แต่งใช้ ตฺวา บัจจัยเป็นกริยาหลักของประโยคทั้ง 2 ประโยค

2.4 วางกริยาไว้ต้นประโยค วางประธานไว้ท้ายประโยค เช่น

ปกฺขตฺตํ ตฺวํ โลกคฺคิโต ปกฺขทฺวํ จฺกรทฺทฺโ
 รวิปฺมุสฺสครฺปญฺจทานิ สนิทฺวิณี ทฺวํ ปาทานญฺจ จนฺโท ฯ (ล. 170)

ผู้แต่งวาง "จนฺโท" ซึ่งเป็นประธานของประโยคไว้ท้ายประโยค และวาง
 "ตฺวํ" ซึ่งเป็นกริยาหลักของ "จนฺโท" ไว้ต้นประโยค ลักษณะการเรียงประโยค
 เช่นนี้ไม่ค่อยปรากฏในคัมภีร์โลกศาสตร์เรื่องอื่น ๆ

จากส่วนานภาษาดังกล่าว หอจะพิจารณาเห็นได้ว่าคัมภีร์โลกศาสตร์ไตรทนต์ฉบับนี้
 นี้ น่าจะเป็นผลงานที่แต่งในประเทศไทย เพราะมีส่วนานภาษา และการใช้ศัพท์ที่เหมือนคำไทย
 และน่าจะเป็นผลงานฝ่ายอยุธยา เพราะลักษณะภาษา เช่นนี้ไม่ปรากฏในผลงานภาษาบาลี
 ฝ่ายล้านนาไทย

ที่มาของเนื้อหา

ในการแต่งคัมภีร์โลกสัตตฐานไตรตนคัมภีร์ ผู้แต่งได้นำเนื้อหาจากคัมภีร์ต่าง ๆ ทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและคัมภีร์โลกศาสตร์อื่น ๆ โดยมอกที่มาจาก ไฉน มอก ไฉน มอก ไฉน ที่มาของเนื้อหาเท่าที่พบในขณะนี้ ผู้แต่งนำมาจากคัมภีร์ต่าง ๆ ดังนี้

1. พระไตรปิฎก เนื้อหาที่นำมาจากพระไตรปิฎกพบ 5 แห่ง คือ

1.1 พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค อัคคัฏฐสูตร ว่าด้วยการกินจวนดินและพระจันทร์พระอาทิตย์มีแสงสว่าง (ที.ปา. 11/61/99)

1.2 พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร ว่าด้วยเรื่องแผ่นดินไหว (ที. มหา. 10/98/126)

1.3 พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต มหาวรรคที่ 2 ว่าด้วยเรื่อง ว่าด้วยความกว้างและความยาวของภูเขาลินเฑรุ (อง. สตุตค. 23/63/102)

1.4 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทานวรรค ภัฏฐมสูตร ว่าด้วยความลุ่มลึกของมหาสมุทร (ขุ. อุ. 25/117/152)

1.5 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทานวรรค จริยาปิฎก ว่าด้วยเรื่องอสงไขย (ขุ. อปา. 33/1/413)

ลักษณะ เนื้อหาที่นำมาเรียบเรียง

ลักษณะการนำเนื้อหาพระไตรปิฎกมาแต่งสรุปได้ 3 ลักษณะ คือ

1) เนื้อหาที่คัดมาจากพระไตรปิฎกทั้งข้อความ ส่วนมากจะเป็นข้อความสั้น ๆ ที่ผู้แต่งนำมาเพื่อเป็นข้ออ้างอิง สนับสนุน เนื้อหาให้มีความหนักแน่นขึ้น ส่วนมากจะอ้างว่าเป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า สิ่งเกิดข้อความที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า วุตติ เหน็, กควดา วุตติ

มี 3 แห่ง คือ

อุทยานวรรณคดี ปัทมฉัตร

วุดดี เหม่ มหาสมุทรโท วิกฤษเว อนุพูพนิโน
อนุพูพไผ่ อนุพูพพหุหาโรติ ฯ

(พ. อ. 25/117/152)

สัตตกนิบาต มหาวรรณคดี พม 2 แห่ง

... สเจ ลินะรูปพหุโต วฏฏไฏ ปาฬิย ลินะ
วิกฤษเว ปหุพตราชา อายามโต จตุราสีติโยชนสหสุสา
วิตุถารโต จตุราสีติโยชนสหสุสาติ ภควดา วุดตุนดี ฯ

(อง. สตุตค. 23/62/101)

อปิจ ปน วุดดี ภควโต ลินะ วิกฤษเว
ปหุพตราชา จตุราสีติโยชนสหสุสาติ อายาเมน
จตุราสีติโยชนสหสุสาติ วิตุถาเรนาติ ฯ

(อง. สตุตค. 23/63/102)

มหาวรรณคดี มหาปรีนิพพานสูตร

เอตมคฺคํ มหาปรีนิพพานสูตรเต ปฐวิกรมปฐส
อฏฐกรณํ วทนุเคน ภควดา ยทา มหาวาตา
วายนุติ คทา จลตีติ ปาฬิย วุดดี ฯ

(ที. มหา. 10/98/126)

2) เนื้อหาที่คัดมาแล้วดัดแปลงใหม่ เป็นข้อความที่ผู้แต่งยกมาประกอบ
คำอธิบายแล้วดัดแปลงข้อความเดิมไปเล็กน้อย พบแห่งเดียว คือ พุทธกนิกา
อปาทานวรรณคดี พุทธวงศ์ จริยาปิฎกว่า

จตุตาโร เต อสงฺเขยฺยา โภฏฺฐิ เยสํ น นายติ
สตุตกาโย จ อากาโส จภฺกฺวาพา อนนฺตกา
พฺพชฺฌาณํ อปฺปเมยฺยํ น สกฺกา เอเต วิชานีตุํ ฯ

(พ. อปา. 33/1/413)

- (ล. 93) เรื่องขนาดและสีธงฐานของภูเขาหิมพานต์ (มโน. ปุ. 3/273)
 (ล. 144) และเรื่องต้นชมพู(ทว่า) ในชมพูทวีป (มโน.ปุ 1/530)
 (ล. 156)

2.2 สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย ปาราชิกปาฬี กล่าวถึง
 เรื่องน้ำารองแผ่นดิน ภูเขาสิเนรุและภูเขาสัตตบริภัณฑ์ เปรียบเทียบความสูงของภูเขา
 แต่ละลูก ยกย่องภูเขาสิเนรุว่ามียอดเขา สูงที่สุด(วิ. อฎ. 1/125-126) (ล. 112)
 และบรรยายภูเขาหิมพานต์ (วิ.อฎ. 1/126) (ล. 144)

2.3 สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาที่ชนิกาย อัครคัมภีร์ กล่าวถึง
 เรื่องมาตรานับที่เรียกว่า "คาวุต" (ที. อฎ. 2/368) (ล. 79)

2.4 ชาตคัมภีร์กถา ชาตกปาฬี อรรถกถาชาตก มหานิมาต,
 มุคปังกะ สุวรรณสาม, นิมิ และ อุมังคชาตก (ชาตก. อฎ. 6/66) (ล. 132)

ลักษณะเนื้อหาที่นำมาเรียบเรียง

ลักษณะการนำเนื้อหาจากอรรถกถามาแต่ง สรุปได้ เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. คัดมาจากอรรถกถาทิ้งข้อความ หมายความว่าผู้แต่งนำเนื้อหามาแต่งเรื่องนี้
 ได้คัดลอกข้อความมาโดยไม่ได้คัดทอน เพื่อสนับสนุนข้อเขียนของตน เช่น

สมันตปาสาทิกา

สหุหิ สดสทสสานิ	ฉคฺคิส ปริมณฑลํ
ทสญฺเจว สทสสานิ	อทฺตทฺตทานิ สทานิ จ
	าลา

อจฺจุคฺคโต ตาวเทว	จกฺกวาฬิลฺลจฺจโย
ปฺริกฺขิปิตฺวา ตํ สหุหิ	โลกธาตุมยํ ฐิตो ฯ

(วิ. อฎ. 1/125-126) (ล. 144)

โยชนานํ สदानุจโจ ทิมวา ปญฺจปทุพโต
 โยชนานํ สหสฺसानิ สฺธิ อายามวิตฺตโต
 จตุราสีตีสหสฺเสหิ ญฺเจหิ ปฏิมญฺชิตโต ฯ

(วิ.อฎ. 1/126) (ล. 114)

มโนรณปุรณี

ดิปญฺจโยชนกฺขนุธา ปริกฺกเขปา นคฺคยฺหยา
 ปญฺญาสโยชนกฺขนุธา สภาฯ ยามา สมฺนุตโต
 สดโยชนวิตฺตินา คาวเทว จ อุกฺคโต
 ชมฺพู ยสฺसानุภาเวน ชมฺพูทีโป ปกาลิโต ฯ

(มโน.ปุ. 1/530) (ล. 156)

สมังคผลวิลาสิณี

คาสี สทุทํ สุตฺวา สทฺทนฺตรํ อทฺตคาวุฑฺ
 คาวุตฺตุนฺติ นาม มหาสมฺยสุตฺตญฺญูรฺกถายํ อาคคฯ ฯ
 (ท.อฎ. 2/368) (ล. 79)

ชาดกपालิ (มหานิบาต)

อปีเจตฺถ ลินฺเรสุมี ทิ ปฏิจฺจนฺนํ จิตฺตํ
 มหาสฺมุตฺตํ อุมาลิ อาทิณี ยานิ นามานิ
 ดานิ สฺพหานิ ตตฺถ อุตฺตํ นรคานํ วเสนาติ
 เวทิตฺตฺวานิ ฯ

(ชาดก.อฎ. 6/66) (ล. 132)

2. คัดข้อความมาโดยนำมาตัดแปลงและอธิบายเพิ่มเติม ผู้แต่งนำข้อความ
 มาจากอรรถกถาแล้ว เขียนขึ้นใหม่ เพิ่มเติมข้อความเดิมเล็กน้อย เช่น

มโนรณปรีดิ์

จตุตถกาเล จตุตถลิเก คาเม จตุตาโร
 ปิณฑจาริกา ทวารปฎิปาฎิยา ฐิตา วีย
 โหนติ ฯ

(มโน.ป. 3/224)

โลกสันทรานโชตรคนคัณฐิ

... สุริยา ปาดภาวา จตุตถลิเก คาเม
 จตุตาโร ปิณฑจาริกา ทวารปฎิปาฎิยา ฐิตา
 วีย โหนติ ฯ จตุตถสุริยสุส ปาดภาวกาลโด
 ทิชสุส อทฺฐโน อจฺจเยน ปญฺจโย สุริโย
 ปาดภาวาติ ฯ (ล. 93)

มโนรณปรีดิ์

คิสหสุสโยชนปฺปมาเณ มนุสฺสา วสนฺติ,
 คิสหสุสโยชนปฺปมาเณ ฐาเน ทิมวา ปติฏฺฐิตฺโต
 จุฬุเพเณ ปญฺจโยชนสฺติโก จตุราสฺติจฺฉสฺส-
 ปฏิมณฺฑิตฺโต สมนฺนโต สมนฺนมานาหิ ปญฺจมหานทฺติ
 วิจิจฺฉิตฺโต ...

(มโน.ป. 3/273)

โลกสันทรานโชตรคนคัณฐิ

คิสหสุสโยชนปฺปมาเณ ฐาเน ทิมวา ปติฏฺฐิตฺโต ฯ
 โส จุฬุเพเณ ปญฺจโยชนสคปฺมาโณ อายามวิคฺฉาเรน
 คิสหสุสโยชนปฺมาโณ จุฬุสสนฺนภาทฺติ จตุราสฺติจฺฉสฺสเสหิ
 ปฏิมณฺฑิตฺโต ฯ (ล. 144)

3. ฎีกา

เนื้อหาที่นำมาจากฎีกาพบเพียง 2 แห่ง คือ

3.1 สิ้นตลปกาสนา สุมังคลวิลาสินี มหาวัคคปาลี (ที.ฎี. 2/234)

3.2 สวรรตถทีปนีฎีกา ฎีกาสมันตปสาทิกา (สา.ที. 1-2)

ลักษณะเนื้อหาที่นำมาเรียบเรียง

ลักษณะการนำเนื้อหาจากฎีกานั้น ผู้แต่งนำข้อความมาโดยตรง ไม่เปลี่ยนแปลงหรือแต่งเพิ่มเติมแต่อย่างใด โดยเฉพาะที่นำมาจากสวรรตถทีปนีฎีกาซึ่งมีหลายตอน ไม่ได้คัดตอนเลย เช่น

สิ้นตลปกาสนา

คตุจ โภสมตตฎฐานํ สหทนต์รนฺติ มหาสมย-
สตุคฎีกายํ วุตฺตํ ฯ

(ที.ฎี. 2/234) (ล. 79)

สวรรตถทีปนีฎีกา

คตุถ กฺปฺปสุสฺส ดาว จตุตตาริ อสงฺเขยฺยานิ
เวทิตฺตพฺพานิ, สํวฏฺฏเฏ สํวฏฺฏฏฐายิ, วิวฏฺฏเฏ
วิวฏฺฏฏฐายิตี ฯ คตุถ สํวฏฺฏนํ วินสฺสนํ วา
สํวฏฺฏเฏ วินสฺสฺมาโน ...

(สา.ที. 1/209/430) (ล. 84)

คตุถ คโย สํวฏฺฏา เตไซสํวฏฺฏเฏ, อาไปสํวฏฺฏเฏ,
วาโยสํวฏฺฏเฏตี ฯ ติสฺสเส สํวฏฺฏสึชฺชาโย อากฺขุสฺสรธา
สุภกิตฺตฺหา เวทฺตผลลาตี ฯ ยทา เตเชน สํวฏฺฏติ
คทา อากฺขุสฺสรโต เหฏฐธา อคฺคินา ทฺยฺหิติ ฯ ยทา
อาเปน สํวฏฺฏติ ...

(สา.ที. 1/209-210/430-434) (ล. 85)

ยสุมิ ปน สมเย วาเคน วินสุสติ ฯ
 อาทิโต ว กပ္ปวินาสกมหาเมไซ วุฏฐหิตฺวาติ
 ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว ตถฺจ วิตุถาเรคฺคหํ ฯ
 อยํ ปน วิเสโส ยถา ตถฺจ ทฺติโย สุริโย
 เอวมิธ กပ္ปวินาสกสมฺมตฺวาโต สมฺภูฏฺฐาติ ฯ
 โส ปฐมํ สณฺหรัชํ จฺญฐาเปติ, ตโต ฐลรัชํ...

(สา.ท. 1/212/443-444)

4. คัมภีร์โลกศาสตร์

เนื้อหาที่นำมาจากคัมภีร์โลกศาสตร์อื่นเท่าที่มี 5 แห่ง คือ

- 4.1 โลกบัญญัติ
- 4.2 อรุณชาติสูตร
- 4.3 โลกูปัตติ
- 4.4 โลกัปปทีปกसार
- 4.5 จักกวาฬีปนี

ลักษณะเนื้อหาที่นำมาเรียบเรียง

การนำเนื้อหาจากคัมภีร์โลกศาสตร์อื่นนั้น ผู้แต่งนำข้อความมาสนับสนุนเนื้อหา
 ของตนสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การนำเนื้อหาทั้งข้อความ ผู้แต่งจะนำมาประกอบเหตุผลในการอธิบาย
 โดยไม่เปลี่ยนแปลงข้อความเลย เช่น

โลกบัญญัติ

คสฺมา เยว โลกปญฺญตฺติปกรณํ ลินฺเนรูปฺพโต
 ลฺลทเก อสฺสิตฺติโยชนสทฺสฺส ฐฺฐิตฺติ กถิตฺติ ฯ

(โลกบัญญัติ 220) (ล. 116)

โลกุပ္ปัตติ

ยสุมา จ ปน อปริมาณสุ จกุกวาเพสุ
 อิมิ จกุกวาพี มุญฺจิตฺวา อญฺญตรพฺพุธา น
 อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตสมฺมา เอรํ จกุกวาพิมิ
 สุวํ กคฺวา โโอกาสโลกสุส อุปฺปตฺติวินาสา
 ปกาเสตพฺพา ฯ ตตฺถเถเจตฺตสุส ปฺรุมํ วินาสํ
 ปกาเสตฺวา ปจฺจนา อุปฺปตฺติ ปกาเสสฺสามิ ฯ
 เอรํปิ ทิสฺส อุปฺปตฺติ ...

(โลกุပ္ปัตติ 141) (ล. 86)

อถสุส ทิชฺสสุส อทฺตฺโน อจฺจเยน มหาเมโข
 ฉฺชฺชฺชิตฺวา ปฺรุมํ อนฺตรกฺกุสฺสเก ทิมปาโต วิย
 สุขุมํ วสฺสํ วสฺสติ ฯ ตตฺถ อนฺตรกฺกุสฺสํ นาม
 มาฆมาสฺสสุส อนฺตเร จตฺตาโร ทิวสา ...

(โลกุပ္ปัตติ 145-147) (ล. 68)

อถ เตสํ สุตฺตานํ รสฺปฺรวิ ปรีกฺขณฺชนฺดานํ
 กเมน เอกจฺเจ วณฺณวนฺโต เอกจฺเจ พุพฺพณฺดา
 โทหนฺติ ฯ ตตฺถ วณฺณวนฺโต พุพฺพณฺเด อติมณฺญนฺติ ฯ
 เตสํ อติมานปจฺจยา รสฺปฺรวิ อนฺตรธายติ ฯ
 อถ วณฺณคนฺธรสฺสมฺปนฺโน ...

(โลกุပ္ปัตติ 152-155) (ล. 99)

อรุณวตีสุตฺต

ตสมฺมิ ชมฺพุทฺธิปมฺชฺเช รตนปฺลลฺงโก จ มหาโพธิ
 ปตฺติกฺกุสฺสิตฺโต ฯ อิตฺโต อชฺปาณนิโครธมฺจฺจลินฺทราชฺยคน-
 อนิมิสฺสกรตนฺธวํ รตนจฺงกมฺนฺติ อิมานิ ฉฺชฺชฺชานานิ,
 สหฺเพ พุทฺธา ตตฺถ ปธานจฺริยกฺกุสฺสานํ กโรหนฺติ ฯ
 ตโต มหาโพธิ ตานิ ปรีกฺขิปปิตฺวา ตโต โสฬส-
 มหานครา ปรีกฺขิปปิตฺวา พาราณสี สาวคฺฤติ เวสาลี
 มิถิลา ...

(อรุณวตีสุตฺต 43) (ล. 138)

โลกัปปทีปกसार

คคถ กปฺปวินาสมหาเมฆโต ยาว
 อคฺคิชาลปริจฺเจทา อิหิ เอกิ อสงฺเขยฺยิ
 สํวฏฺฐาติ วุจฺจติ ฯ กปฺปวินาสอคฺคิชาลปริจฺเจโต
 ยาว ไกฏิสฺสทสฺสจกฺวหาหฺปริปรกสมฺปคฺคิมหาเมฆา
 อิหิปิ ทุคฺคิมสงฺเขยฺยิ สํวฏฺฐฏฺฐาณิตี วุจฺจติ ฯ
 สมฺปคฺคิมหาเมฆโต ยาว จนฺทิมสุริยปาตุภาวา ...

(โลกัปปทีปกसार 90) (ล. 104)

เอวํ อิเมหิ ธีหิ การณฺเหติ โลกั วินาเสตฺวา
 สณฺฑิเต โลกสมฺนิวาเส จนฺทิมสุริยานํ ปาตุภูตทิวเสเยว
 ลินฺเนรูปพฺพตจกฺวหาหฺมวณฺคปฺพตทึปสมฺพุทฺธา ปาตุภวนฺติ ฯ
 เทฏฺฐา จนฺทิมสุริยปาตุภาโว วุคฺคฺนโย ว ฯ อยํ
 วิเสโส ฯ เต จ ไซ อปฺพุหิ อปริมิ มคฺคฺคณฺณณฺณ
 ทิวเสเยว ปาตุภวนฺตีติ วุคฺคฺคฺคา ...

(โลกัปปทีปกसार 100) (ล. 112)

คคถ จนฺทมณฺฑลํ เอณฺนปญฺญาสโยชนํ สุริยมณฺฑลํ
 ปญฺญาสโยชนํ คาวคิสมฺภวนํ ทสฺสทสฺสโยชนํ ตถา
 อสุรภวนํ ตถา อวิจิมหาณิรโย... จ ชมฺพุทฺธิโย
 จ ฯ อมรโคยานํ สคฺสทสฺสโยชนํ ตถา ปุพฺพวิเทหํ ฯ
 วุคฺคฺตรภูริ ...

(โลกัปปทีปกसार 514) (ล. 115)

จักกวาหตีปนี

คคถ สีหา จตุพฺพิธา โหนฺติ : ดินฺสีโห กาทสีโห
 ปณฺฑุสีโห เกสรสีโห ฯ เตสุ ดินฺสีโห กาปโตก-
 วณฺณคาวีสติโส ดินฺนากุไซ จ โหติ ฯ กาทสีโห
 กาทหคาวีสติโส ดินฺนากุไซ เยว ฯ ปณฺฑุสีโห
 ปณฺฑุปลาสวณฺณคาวีสติโส มํณฺนากุไซ ฯ เกสรสีโห
 ลาซารปริกมฺมกเตเนว มุเขน ...

(จักกวาหตีปนี 122-123) (ล. 152)

อุทธรณ์ อุปกนุโต จตุตถาวิ ปี อฏฐปิ อุสภานี
 อุปคิตี ฯ สเม รุาเน อุปคิตี อุทกั ปกฺขนนุโท
 โสฬสอุสภมคฺคิ ปี วิสสิอุสภั มคฺคิ ปี รุานั ปกฺขนนุทิตี ฯ
 ปกฺขนนุโท สฏฐีอุสภมคฺคิ อสิติอุสภมคฺคิ รุานั
 ปกฺขนนุทิตี

(จักกวาฬิตปีนั 122) (ล. 154)

ยั มุสา ภาโต ปาบี ยั ปาบี อริยุปวาทิตโน
 มิตฺตทฺโน จ ยั ปาบี ยั ปาบี อกคตฺตฺโน
 คเมว ปาบี หุสฺสตุ โย เต ทฺทฺเก สฺชมฺปติตติ

(จักกวาฬิตปีนั 141) (ล. 203)

2. การนำเนื้อหามาขยายความใหม่ ผู้แต่งนำข้อความมาจากคัมภีร์
 โลกศาสตร์อื่นแล้ว เปลี่ยนแปลงขยายความใหม่ ลักษณะเช่นนี้จะพบน้อยกว่าลักษณะ
 ที่ 1 เช่น

คตฺต อชานั อุทกั ปฏิกุลั โทติ, หคฺคินาคานั
 มนابی คูนุณี สิตฺตฺตฺสมคฺคาย ภาสุ โทติ คธา จ
 ยาย วิถียา สุริเย คจฺจนฺเต วสุสวลาทกา
 ทเวปฺคฺคา ...

(โลกัปปตีปฺกสาร 153)

คตฺต อชานั อุทกั ปฏิกุลั โทติ, หคฺคินาคานั
 อุทกั มนابی คูนุณี สมสิตฺตฺตฺสมคฺคาย ภาสุ โทติ ฯ
 คตฺต ยาย วิถียา สุริเย คจฺจนฺเต วสุสวลาทกา-
 ทเวปฺคฺคา สุริยา ทิตา ปสนฺนคฺคา อคฺคโน
 วิมานโต ...

(โลกัสนฺฐาน. 162)

จฺนุทิมสุริยา ฉ มาเส สิเนรุโต ททิ นิภฺขมฺนุติ
 ฉ มาเส อนุโต วิจฺรนฺติ คธา ทิ สิเนรุสมิเป
 ปน ตั ปกฺกฺวิณั กตฺวา คจฺจนฺนา ฉ มาเส คโต

คมนวิธิต ไท พหิ อตุตโน ติริยัม คมเนน
จกุกวาทหิมุขํ กตุวา นิกุมขมนติ ...

(โลกัปปทีปกสาร 153)

จนุทิมสุริยา ปน ฉ มาเส สิเนรุโต พหิ
นิกุมขมนติ ฉ มาเส อนุโต วิจรนติ ฯ
คทา หิ สิเนรุสมิเป ตํ ปทกุกุณิ กตุวา
คจจนุตา ฉ มาเส คโต คมนวิธิต ไท พหิ
ติริยัม คมเนน จกุกวาทหิมุขํ กตุวา นิกุมขมนติ ฯ
เอวํ ฉ มาเส ขเพ ขเพ สิเนรุโต
อปสกุทวเสน คโต นิกุมขิตุวา ...

(โลกัสนฐาน. 164)

เตนุ กสุส ปมาณํ โก อุปรี โก กสมิ
วสติ ฯ โก สิมํ วญฺญติ ฯ กติ เณลํ วิธิโย ฯ
กถํ จรนติ ฯ กิตฺตเก ฐาเน อาโลกํ กโรนติ ฯ
กิมตุถํ เต ราหุ อสุรินโท คิลลิตฺติ วุจฺจติ ...

(โลกัปปทีกสาร 147)

เตจฺว กสุส กิ ปมาณํ, โก กสมิ วสติ, โก
อุปรี โก สิมํ กติ เณลํ วิธิโย กถํ จรนติ,
กิตฺตเก ฐาเน อาโลกํ กโรนติ, กิมตุถํ เต ราหุ
คิลลิตฺติ วุจฺจติ ฯ ...

(โลกัสนฐาน. 158)

สรุปที่มาของ เรื่องโลกัสนฐาน ไชตรตนคัณฐี

ที่มาของเรื่องโลกัสนฐานไชตรตนคัณฐีจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฐีภา
คัมภีร์โลกศาสตร์ภาษาบาลีอื่นและที่ผู้แต่งแต่งขึ้นเองคิด เป็นร้อยละได้ดังนี้

ที่	ที่มาของ เนื้อ เรื่อง	ร้อยละของ เรื่อง	หมายเหตุ
ก.	<u>เนื้อหาที่คัดมาจาก</u>		คิด เป็นร้อยละจากการ นับบรรทัดพิมพ์ เนื้อหา ภาษาบาลี
	1. <u>พระไตรปิฎก</u>	0.31	
	2. <u>อรรถกถา</u>		
	มโนรถปुरुสั	0.56	
	สมันตปาสาทิกา	0.10	
	สุขังควลลาลินี	0.03	
	ชาดกัฎฐกถา	0.10	
	3. <u>ฎีกา</u>		
	สารัตถทีปนีฎีกา	12.53	
	สัจฉตลปกาสนา	0.03	
	4. <u>คัมภีร์โลกศาสตร์ภาษาบาลี</u>		
	โลกบัญญัติ	0.19	
	อรุณวทีสูตร	0.46	
	โลกูปปัตติ	7.23	
	โลกัปปทีปกसार	8.13	
	จกกวาหทีปนี	0.90	
	รวมที่คัดมา	30.57	
ข.	<u>เนื้อหาที่แต่งขยายเพิ่มเติม</u>	69.43	

สรุปเนื้อหาที่มาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์โลกศาสตร์ ภาษามาลี เรื่องอื่นจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คัมภีร์โลกศาสตร์ภาษามาลี ร้อยละ 16.91 ฎีกา ร้อยละ 12.56 อรรถกถา ร้อยละ 0.79 พระไตรปิฎกร้อยละ 0.31 ผู้แต่งแต่งขยายข้อมูลข้างต้นอีกร้อยละ 69.43

จะเห็นว่า ผู้แต่งได้นำเนื้อหาจากคัมภีร์โลกศาสตร์มากกว่าที่อื่นโดยคิด เป็นเปอร์เซ็นต์ได้สูงถึงร้อยละ 16.91 รองลงมาเป็นฎีการ้อยละ 12.56 โดยเฉพาะ ฎีกาสารัตถทีปนีสูงถึงร้อยละ 12.53 และต่อมาเป็นอรรถกถาและพระไตรปิฎกร้อยละ 0.79 และ 0.31 ตามลำดับ เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจน ขอนำเสนอเป็นภาพกราฟให้เห็นดังนี้

กราฟแสดงแหล่งที่มาของ เนื้อหาในคัมภีร์โลกส์ถฐานไตรตรนคณฐี

